

## gospodarske, obrtniške in národne.

Izhajajo vsak petek ter stanejo v tiskarni prejemane za celo leto 3 gld. 50 kr., za pol leta 1 gld. 75 kr. in za četrt leta 90 kr., — po pošti prejemane pa za celo leto 4 gld., za pol leta 2 gld. in za četrt leta 1 gld. — Za prinašanje na dom v Ljubljani se plača na leto 40 kr. Naročnino prejema upravništvo v Blasnikovi tiskarni. — Oglase (inserte) vzprejmlje upravništvo, in se plača za vsako vrsto za enkrat 8 kr., za dvakrat 12 kr., za trikrat 15 kr. — Dopisi naj se pošiljajo uredništvu „Novic“.

V Ljubljani 22. septembra 1893.

### Politiški oddelek.

#### Izjemno stanje na Češkem.

##### I.

Najznamenitejši dogodek novejšega časa v avstrijski notranji politiki je to, da se je proglasilo izjemno stanje za okoliš praškega deželnega sodišča. Za ta okoliš je vlada razveljavila dva člena ustave in odpravila porotna sodišča. Vladna naredba seza silno daleč v narodno življenje. Kar se tiče odprave porotnih sodišč, bi še toliko ne rekli, ker imamo vsekako prepričanje, da bodo cesarski sodniki pravično in strogo objektivno sodili, drugače je pa z razveljavljenjem dveh členov ustave. S tem korakom je dano časopisje in vse društveno življenje popolnoma v roke vladi. Vlada ima pravico prepovedati ta ali oni list, sme celo zapreti tiskarno, ravno tako ima ona dovoliti, ali sme obstati to ali ono društvo, o čem se sme govoriti pri shodih, o čem ne, proti njenim ukrepom je ni pritožbe pri nobenem sodišči, ker so ob veljavo ustavne določbe, na katere bi se pritožba opirati mogla.

Lahko rečemo, da je sedaj, ko policaji in žandarji že razganjajo ljudij po ulicah, če se jih slučajno več zbere brez vsacega slabega namena, pravo ustavno življenje že nemogoče. Na društvih, shajanju in časopisju sloni vse javno življenje v našem času in baš ti pogoji narodnega razvoja so se izpodrezali v zlati Pragi.

Brez tiskovne svobode, brez svobode društev in zborovanj ni nikjer mogoče ustavno življenje, zato pa se vladne naredbe ne tičejo le Čehov, temveč vse države. Naše ustavno življenje sploh trpi, če se je tudi le za jeden okoliš vzela mogočnost one svobodne odločitve državljanov, ki je potrebna za uspešen razvoj javnega življenja.

Zaradi tega pa mora biti po našem mnenji pač razveljavljenje ustavnih določeb zadnje sredstvo, ko so se že vsa druga sredstva izjalovila. Mi ne dolžimo vlade, da bi morda bila svojevoljno in brez premisleka ukrenila

te naredbe, ali vendar bode moral državni zbor, ko mu vlada stvar predloži, dobro pretehtati, če je položaj zares bil tak, da bi se brez omejenja ustavnih svobodščin ne bil dal vzdržavati red na Češkem. Državnemu zboru bode stvar pogledati z malo drugačnega stališča, nego jo je gledala vlada. Državni zbor ne bode smel se popraševati, ali sedanja vlada zares ni mogla vzdržavati reda z ustavnimi pripomočki na Češkem, temveč zanj bode vprašanje povsem drugačno, namreč, če je položaj tak, da bi sploh nobena ustavna vlada ne mogla na Češkem izhajati z ustavnimi sredstvi. Če državni zbor spozna, da je položaj tak, da se brez izjemnega stanja sploh izhajati ni moglo, je njega dolžnost, da vladnim naredbam pritrdi. Če pa državni zbor spozna, da se pač na Češkem da red vzdrževati z ustavnimi sredstvi, da ga le sedanja vlada vzdržavati ne more, tedaj je pa njegova dolžnost, da ne pritrdi vladnim ukrepom in grof Taaffe naj potem iz tega sklepa izvaja posledice, ter naredi prostor komu drugemu, ki se bode znal brez izjemnih naredeb pomagati.

Stvar je važna. Tukaj ne gre več le za jedno stranko, tukaj tudi ne gre več za interese jednega naroda, temveč za ustavne svobodščine, za to, kar so si s trudom priborili najboljši možje vseh avstrijskih narodov. Pomisliti je treba, kake posledice bi pa imele, ko bi vlada kar smela tebi nič meni nič razveljaviti ta ali oni člen ustave. To bi utegnilo privedi do silnega terorizma, ker stranka, katera bi bila na krmilu, bi lahko z izjemnim stanjem pokorila druge stranke, kar se je že faktično v nekaterih evropskih državah pripetilo, kjer je izjemno stanje dovoljeno.

Take naredbe so sploh škodljive ustavnemu življenju. Mari ne zgubi s tem ustava mnogo ugleda, če se takoj razveljavi, kadar pridejo kaki težavnejši časi? Mari ne bodo ljudje mislili, da je ustava dobra pač za normalne čase, v težavnih časih se pa more vladati le absolutistično. Po našem mnenji mora država baš iz ustavnega življenja, iz sodelovanja raznih državnih faktorjev z narodom zajemati svojo moč. Ustava se pač ni vpeljala, da bi se ž njo država slabila, temveč krepila. Večkrat

se slišijo pritožbe, da Čehi nečejo priznati dobrega vpliva sedanje ustave. Mi pač mislimo, da se z izjemnimi naredbami, to je s tem, da se češkemu narodu še kratijo ustavne svobodščine, ustava ne bode priljubila. Tudi po našem mnenju niso izjemne naredbe in sila pravo sredstvo, da se zadovolji kak narod in se odpravi razburjenost. Le prevečkrat so taka sredstva dosegla baš nasprotni uspeh, nego se je nameraval.

Dolžnost državnoborskih zastopnikov bode tudi se vprašati, če je vlada že porabila vsa ustavna sredstva, s katerimi bi bila mogla pridobiti narod češki. Kolikor so nam razmere znane, do sedaj še ne. Dokler se pa ta sredstva ne uporabijo v polni meri, pa po našem mnenju ni bilo povsem umestno posegati po izjemnem stanju. Naše mnenje je, da je vlada imela na razpolago še močeno orožje proti nasprotnikom sedanje ustave na Češkem. To sredstvo je član 19. naše ustave. More li vlada reči, da so Čehi na Češkem, Moravskem in v Šleziji že popolnoma enakopravni z Nemci, bodisi, kar se tiče šol ali uradov. Mari nimajo Čehi v primeri k številu prebivalstva v teh deželah premalo nižjih, srednjih in visokih šol? Mari je vlada v svoji navdušenosti za dvojezične napise se ravno tako ozirala na želje Čehov, kakor Nemcev? Če ne, potem ni čudno, da Čehi v sedanjo ustavo nimajo zaupanja in teže po preosnovi države. Tudi se nam čudno ne zdi, da semtrtja prestopijo v svoji razburjenosti tudi postavne meje.

Nikakor ne zagovarjamo poslednjih dogodkov na Češkem. Globoko jih obžalujemo in tudi obsojamo. Mi smo že večkrat odkrito se izrekli, da se ne strinjamo z mladočeško politiko, ker vodi narod na napačna pota. To rečemo tudi danes. Zlasti obžalujemo, da se na Češkem celo dogajajo dogodki, ki kažejo, da pri nekaterih hira avstrijsko domoljubje. Nadejamo se, da število tistih ni veliko in da so se še tisti spozabili v kaki razburjenosti. Tudi se delo posamičnikov, ki mažejo cesarske orle po poštnih škrinjah, ne sme pripisovati vsemu narodu na rovaš. Taki dogodki dogajajo se tudi mej Nemci in Italijani. Tega pa ne navajamo, da bi hoteli Italijane ali Nemce črniti, pa tudi ne, da bi hoteli take čine kako opravičevati na Češkem, kajti mi jih z vso odločnostjo obsojamo, naj se dogajajo, kjer koli, še bolj jih pa obžalujemo, če se dogajajo mej Slovani, ker so to dobro orožje proti nam našim nasprotnikom.

Mi mladočeških vodij nikakor ne opravičujemo. Prav verjetno je, da so njih govori precej povzdignili razburjenost mej narodom. Posebno so ostre obsodbe vredni govori, kakor je bil dr. Gregra, ki je na nekem shodu klical: „Sila zoper silo.“ Tembolj je obsojati, ako je take besede govoril mož, kateremu je pozneje kar srce v hlače zlezlo, ko je le videl začetek sile. V Pragi je, kakor se poroča, zaprtih že nad 60 mladeničev, zaradi dogodkov v poslednjem času. Veliko odgovornost zadeva mladočeške vodje, če so kaj pripomogli v nesrečo toliko ljudem. Mi smo sploh proti vsem hujskajočim govorom, ker smo za to, da avstrijski Slovani le po po-

stavnem potu pridemo do svojih pravic, tudi od narodnih zastopnikov bodisi tukaj ali tam mi želimo manj gromovitih besed, po več dejanj.

Ko pride v državnem zboru stvar na vrsto, naj pa vendar naši poslanci dobro premislijo, če ni morda vlada sama s tem, da se je premalo ozirala na ustavo, indirektno podpirala mladočeških agitacij. Premislijo naj, če bi morda izvedenje popolne narodne enakopravnosti ne bilo boljše sredstvo za vredenje razmer na Češkem, nego pa izjemno stanje. V tem oziru naj svoje mnenje povedo tudi vladi in pogumno tudi pokažejo svoje prepričanje pri glasovanju. Imajo naj pred očmi, da tukaj ne gre le za razmere v Pragi in okolici, tukaj gre za varstvo ustavnih pravic, katere morajo jednako varovati poslanci vseh narodov, naj si bodo Slovani, Nemci, Italijani ali Rumuni in to ob času, ko ne veje ustavni svobodi posebno ugodna sapa po Evropi.

### Politični pregled.

**Rinaldini.** — Govori se, da pojde tržaški namestnik Rinaldini v pokoj in pride na njegovo mesto neki nemški uradnik s Tirolskega. Iredento torej bočejo v Trstu pobijati z germanizacijo. To sredstvo se pač ne bode obneslo. Na Primorskem nima nemški živelj nobene veljave in nobena vlada se nanj opirati ne more. Za to že naprej lahko rečemo, da se bodo vsi tako vladni poskusi popolnoma izjalovili. Iredenta se ne bode dala drugače zatreti, da se pomaga v Trstu in Istri slovanskemu življu na noge, za to je pa treba, da pride za namestnika mož, ki bode zmožen slovanščine, bodi že civilist ali pa general. Do tega prepričanja bode pač prišla tudi vlada bodi že prej ali pozneje.

**Izjemno stanje na Češkem.** — Izjemno stanje se je uvelo za okoliš praškega deželnega sodišča. Nekateri listi so se kar ustavili, mej njimi najradikalnejši mladočeški list „Neodvislost.“ „Narodnim Listom“ in nekaterim drugim časopisom se je naročilo, da morajo tri ure, predno izidejo, predložiti dolžnostne iztise. Klubi so se zaključili, društva pa morajo naznanjati vse celo odboro ve seje in čakati dovoljenja policije. Oblastva vse naredbe strogo izvajajo. Celo mladočeške deželne poslance so razgnali, ko so se zbrali, da se posvetujejo, kaj je storiti. Domač polk se je iz Prage prestavil v Linc in se zamenil z drugim nemškim polkom. — Kakor časopisi poročajo, je sicer ministerski svet bil že 22. avgusta sklenil, da se proglasi izjemno stanje, ali cesar je dal dovoljenje le s pogojem, da se proglasi še le, če bi se demonstracije in izgredi ponavljali. Izjemno stanje bi se niti proglasilo ne bilo, da niso Mladočehi začeli agitacije za proslavljanje spomina kraljevega reskripta. — Časopisi se različno izjavljajo ob izjemnem stanju. Levičarski se ga seveda vesele. Poljski listi so različnega mnenja. „Przegľad“ se posebno veseli, da se je izjemno stanje proglasilo, in le obžaluje, da je grof Taaffe tako dolgo mirno gledal počenjanje Mladočehov. Ta list misli, da so Mladočehi podkupljeni od Rusije. Drugi poljski listi pa največ priznavajo, da so Mladočehi zaslužili, da vlada strogo postopa, ali izjemnega stanja povsem ne odobravajo, ker zadeva tudi druge češke elemente. Tudi od izjemnega stanja ne pričakujejo posebnega uspeha. Vladni pa seveda vladne odredbe opravičujejo.

**Izjemno stanje na Sedmograškem.** Sedaj ko se je vpeljalo izjemno stanje na Češkem, je začela Ogerska vlada misliti, da uporabi jednako sredstvo proti Rumunom na Sedmograškem. Ogerski ministerski svet se je že posvetoval o tem,